

Майк Йогансен

МАЙБОРОДА

Електронна бібліотека української літератури
2002

Майк Йогансен. “Майборода.”

Підготовка, набір і редакція тексту: Ростислав Мельників

Електронне форматування: Максим Тарнавський

Подається за першодруком: *Йогансен М.* Майборода. Оповідання // Всесвіт. — 1925. — № 11; 16; 18. Ймовірно, це уривки більшого за обсягом твору — повісті (див.: Інтермедія патосу // Літературний ярмарок. — 1928. — №1 (131). — С. 199) або роману (див.: *Йогансен М.* Автобіографія. — У кн.: *Йогансен М.* Поезії. — К.: Радянський письменник, 1989). Збережено лексичні, стилістичні та правописні (за незначними винятками) особливості авторського тексту.

МАЙБОРОДА

Частина 1

I. Майборода й філософи

З-під вивіски «Механічний тоталізатор» вийшов чоловічок і став на тротуарі.

Це був Майборода. Філософ Майборода.

На обличчя Майборода зовсім не схожий на філософа.

Філософи мають великий лисий лоб і задумливі, або й пронизливі, очі. До того в них звичаєм буває борода.

Навпаки, Майбороді біляві патли, як вимочена конопля, звисають аж на самі очі — маленькі, підсліпуваті очі.

Під носом у Майбороди теж конопляна мичка — вуси. Майборода постояв на тротуарі. Він замислився.

II. Суєта

Все суєта! — вирішив Майборода й подався тротуаром по вулиці.

От жінки! Для чого вони одягають лакові черевички, підмащують губи й дивляться скося на сміливих парубків?

Все одно вони помруть, зогниють і змішаються з землею. Суєта!

Все суєта! — остаточно постановив Майборода.

Посада, головбухгалтер, РКІ — все суєта!

А найперше — механічний тоталізатор!

Це вже суєта суєт.

Чи виграєм, чи ні — то ще хтозна, а що програєм, то напевне.

Майборода механічно помацав кишеню.

Хоч як подумати добре — то й гроші суєта.

Що з того, що за гроші можна купити гарну жінчину.

Побудем з нею ніч, а там, дивись, і зачепив чого-небудь!

Майборода прискорив ходу.

III. Майборода і плавунець

— Все — суєта! — ще раз повторив Майборода і — спинився.

На тротуарі збилася купка — душ п'ять народу і на щось дивились.

— От юрба! — сказав собі Майборода.

Досить того, щоб один спинився перед якоюсь дурницею, і зараз коло нього наб'ється народу.

Колись Майборода сам попавсь на гачок. Якийсь хлопчик став на вулиці Лібкнехта й почав непорушно дивитись на вікно в четвертім поверсі на другому боці.

Тоді Майборода теж приєднався до купи й усі дивились на вікно, аж поки хлопець не висолопив язика на глядачів і не вшився.

Майборода звів очі. Перед ним манячила якась широченна спина під кашкетом. Спина уважно дивилась у середину кільця.

— Запевне якась неймовірна дурниця!

Щоб перевірити свій висновок на фактах, Майборода присунувсь ближче і заглянув у середину, розсунувши трохи наївних глядачів.

На тротуарі голічерева лежала якась маленька штучка, завбільшки з карбованця.

Вона мала вигляд сочевичини і по краю обведена була жовтою стрічкою.

— Так і є!

Це просто собі жук-плавунець. Є на що дивитись!

Він залетів на вулицю з річки, кокнувсь об лихтар і впав.

Спина в нього гладка, як дзеркало, і він вимахує чорними ногами, щоб встати.

«Він довго може так працювати», — подумав Майборода.

«І чим все скінчиться? Його або роздавлять перехожі, або він досунеться до краю тротуару, впаде на брук і його роздушить колесом».

— Це плавунець! — сказав Майборода вголос, щоб привнести якесь світло в голови наївних глядачів.

Ніхто не відповів.

Майборода звів очі й побачив, що нікого не було. Він стояв сам над плавунцем.

В цю мить хтось штовхнув його ліктем.

IV. Майборода і Степун

— Обережніше! — голосно засичав Майборода. Лікоть прийшовся йому в спину коло печінки.

Майборода терпіти не може, коли штовхаються.

Наче не люди, а скоти якісь. Є ж тобі місце обминути — так от треба зачепити стороннього чоловіка!

Над Майбородою залунав веселий сміх.

— Що ти тут стоїш, Майбородо! — спитав Степун. — Чи не придумав ще якоїсь теорії?

Майборода не відповів нічого. Цей Степун був його запеклий ворог.

Він служить розсильним в установі й ніколи не промине каси, щоб не поглузувати з Майбороди.

Якось він зустрів Майбороду, коли той виходив з церкви, і з того часу не дає йому жити.

Майборода щось із півгодини доводив йому, що без Бога все одно не проживеш і що правда кривду переможе. Степун вислухав і сказав:

— Ти, Майборода, — дурень! І де вас, дурнів, такого багато береться?

Майборода з Степуном од того часу не балакав.

Навпаки, Степун охоче балакає з Майбородою, але це тільки для того, щоб з нього насміятись.

Степун узяв Майбороду за плече.

— Кинь отого жука — ходім вип'ємо пива. Ти ж одержав гроші за місяць?

Майборода спробував висмикнутись з Степунової руки, але з того нічого не вийшло.

Степун — хлопець дужий, матрос і буденовець.

— Одчепіться од мене! — засичав Майборода.

Степун голосно зареготавсь.

— Чого ти комизишся? — сказав він. — Все одно розумніший не зробишся. Коли жалько тобі грошей, заплатимо удвох, хоч я й бідніший!

— Я сказав уже вам, що не хочу з вами балакати! — заверещав Майборода.

Це вже було занадто! Він цьому Степунові не набивається й не заважає йому робити, як він хоче. Оці, люди, що не звикли мислити, гірші від скотів.

Собаку вдариш, і він одчепиться, а отаке-о — ні.

В нього батьки померли, на селі вдома голод, пора б, здається, помислити як слід, яка цьому причина, а він ходить, наче йому карбованця подарували.

— Ну що ж? — спитав іще раз Степун і випустив Майбородине плече.

Майборода повернувся і пішов.

— Дурень ти, Майбородо! — ласкаво сказав Степун навздогінці.

V. Майборода й п'яниці

У Майбороди серце аж кипіло. І так зле, а ще той скот причепився.

І що він знає? Чи розгорнув він хоч один раз якогось філософа чи святого?

Наслухавсь на мітингах усякої юринди й думає, що він усе розуміє. Ні, братіку, з такою наукою далеко не поїдеш!

Чому, скажемо, в одного дядька совка геть чисто все виїла, а в другого, поруч, хоч би торкнула?

Майборода йшов швидко. Очі йому блищали.

— Може, він скаже, що він знає, чого сонячник до сонця повертається? Ні, братіку, — не скаже! Хоч лусне, а не скаже.

Майборода підійшов до пивної.

Треба якось заспокоїтись. Майборода увійшов, вибрав столика осторонь і сів.

Принесли пару пива. Майборода випив три шклянки й почав дивитись на публіку.

Оця юрба не знати для чого ходить до пивної.

П'ють як коні і хоч би одне сказали розумне слово.

Той про Катьку, цей про свою жінку. І через кожні три слова — матюк. А почнеш їм докоряти, і тебе виматюкають.

Ще й просто посеред якогось тексту з писання загне матюка.

Майборода спорожнив другу пляшку. Принесли ще.

Настрій в Майбороди значно погіршав. Його дратували оті п'яні пики навкруги за столами; он коло того брідючого рудого дядька вже ціла батарея порожніх пляшок, і він гикає на всю пивну...

Майборода закінчив п'яту пляшку і остаточно переконався, що нема для чого жити на світі. Ніхто його не любить, ніхто за ним не плакатиме, коли він сконає.

Як багато зостанеться на світі неприйнятих Майбородиною філософією людей! Ні, цього не буде! Він зараз же всім скаже, де правда.

Майборода стукнув кулаком по столу. Двоє сусідів обернулися до нього.

Майборода гикнув і сказав:

— Вибачте мені, що я так; ви думаєте: он білий дурень накачався мов та свиня пивом і чіпляється до незнайомих, викладати свої немовби ідеї та світогляди. І що тільки він знає правду, а більше ніхто правди не знає. Так скажу ж я вам, що я жив тридцять п'ять років на божім світі і скажу ж я вам, не маю для чого жити. Ніхто, мабуть, і не заплаче, коли я...

Майборода схилив голову на руки й заплакав. Сусіди давно вже дивились у своє пиво.

Чиясь м'яка рука лягла Майбороді на плече й перейшла, гладячи волосся, на голову.

Це була Катя.

VI. Майборода й Катя

Катя була розкішна жінчина і коштувала відносно недорого. Вона сіла поруч із Майбородою й вихилила шклянку пива, не спитавшись у нього дозволу.

Майборода був зворушений таким довір'ям і гаряче обій-няв Катю.

«Найшлась-таки серед цієї п'яної сволоти одна щира людська душа», — подумав Майборода.

І в кого?

В продажної жінчини!

— Катю! — сказав Майборода і хлипнув. — Плюнь на цих скотів, що хочуть тільки твого тіла! Поїдем зо мною!

Поїдем до Святої землі!

Катя згодилась.

— Поїдем, дурненький! — сказала вона. — Плати гроші й підемо звідси.

Майборода дістав бумажника й вийняв червінець. Офіціант приніс решту — це була жменька срібла.

Катя спробувала була взяти решту собі, але Майборода запротестував.

— Нащо тобі ця суєта? — сказав він зворушливим голосом. — Всі мої гроші будуть твої. Вони пішли до виходу.

По дорозі Майборода зачепив за стільця й поточився. Катя його піддержала.

Сила Майбородина не в ногах, а в голові.

Він це знає.

Є такі, що вип'є трішки й починає верзти дурниці.

Майборода ж завжди зберігає ясність і точність у думках.

Більше того — логіка його зростає! Думки плинуть легко й ясно, наче човен у прозорому океані.

Всі логічні труднощі розтають і зникають...

Катя й Майборода вийшли на вулицю. Повз них проторохтів автомобіль, так близько, що Майборода одсахнувся й погрозивсь на нього кулаком.

В автомобілі сиділа якась парочка.

VII. Майборода їде до Святої землі

— Так! — заплакав Майборода. — Вони думають, що мають право наїжджати на якогось Майбороду, бо вони найняли автомобіля.

Але він знає краще від них, чим це скінчиться.

Вони наїдуть на когось і їх заберуть у район.

А коли й не наїдуть зараз, все одно на них знайдеться смерть.

Вони зотліють у тій землі, з якої вийшли.

Й то ще добре, як вони помруть тихо й мирно.

З чого б ото вони літали отут по вулицях!

Катя сіпнула Майбороду за рукав.

— Я тобі скажу, Катю! — урочисто вимовив Майборода. — Не сіпай мене, я тобі все про них скажу: він розтратив казенні гроші, і його просто з автомобіля вкинуть у в'язницю! Я знаю це!

Катя потягла Майбороду по тротуару.

— Іди, дурний! — сказала вона. — Диви, щоб тебе ще не заарештували тут.

— Не плач, Катю! — сказав Майборода. — Ми з тобою ще прийдемо дивитись, як вони сидітимуть у холодній! Ми зараз їх наздоженем і подивимось, як їх заарештують.

— Автомобіль! — гукнув Майборода рішуче.

Підкотив автомобіль.

Майборода забрався всередину. Катя сіла побіч його.

— Їдь за отим-о, що вкрав казенні гроші! — показав він суворо.

Шофер пустив автомобіль.

— Слухай, дорогий мій! — сказала Катя. — Заїдьмо спочатку до Марсельської гостиниці, одпочинем, а тоді вже наздоженемо злодіїв.

— Шофер! — гукнула вона. — До Марсельської!

«Не будемо ми їх ловити! — вирішив Майборода. — Одпочинем і поїдемо до Святої землі».

Шофер спинився перед гостиницею. Катя вийшла з автомобілю й пішла наймати номер.

Майбороді набридло ждати. Він рвався вперед. Для чого одпочивати, коли він може зараз же поїхати до Святої землі. Там його душа зазнає одпочинку. Він приложиться до святих мощей Ісуса Христа й Бога-отця.

Все було так ясно й радісно.

Для чого ждати? Для чого гаяти дорогоцінний, коштовний час?

Майборода торкнув шоферове плече.

— Вокзал! — сказав він радісним голосом.

Автомобіль покотив.

З ганку готелю вискочила Катя, щось закричала.

Майборода не дочув, що саме — він поспішав.

Перед вокзалом Майборода зліз, купив ковбаси й пляшку гіркої й одпустив шофера.

Він постановив доїхати до Севастополю й там попитати парохода до Святої землі.

VIII. Майборода й собака

Майборода пішов до каси й купив квитка до Севастополю.

Треба б уже й влазити в вагон, але Майборода згадав про горілку в кишені.

Горілка в дорозі потрібна про всякий випадок.

Але як її пити в вагоні?

То ж тільки якийсь одчайний п'янюга може насмілитись привселюдно смоктати горілку в вагоні.

Майборода вийшов на перон і почав шукати затишного куточка.

Нарешті він знайшов.

Це була халабуда з надписом: «Для мужчин».

Майборода увійшов, озирнувся, вибив з пляшки затичку й вихилив її за одним заходом.

Потім акуратно встромив порожню пляшку в чорне зявло.

Так! Усе гаразд.

Майборода вийшов. Коло убиральні лежав якийсь миршавий собака.

Побачивши Майбороду, він відстрибнув на п'ять кроків і став.

— Іди сюди, цуцику, — покликав Майборода, намагаючи хвостика від ковбаси.

Собака стояв і вагався.

Майборода одірвав хвостика й кинув собаці.

Той одстрибнув ще на два кроки. Зачуяв запах і став недовірливо наближатись до хвостика з ковбаси.

— Цю-цю-цю-цюшку! — ласкаво закликав Майборода.

Пес крадькома схопив хвостика, одбіг трохи й зжер.

Майборода одірвав ще шматок ковбаси й кинув собаці.

Собака трохи подумав, підійшов і ззів.

Ще шматочок, ще один — і собака вже стояв коло Майбороди.

Тепер можна було його роздивитись; на рудій облізлій спині стреміла здоровенна болячка. Треба зробити операцію! — вирішив Майборода й витяг ножа, розігнув його і вхопив пса за вуха.

Пес заскімлив і смикнув. Але Майборода цупко тримав його за вуха.

— Стій, кодро собаче! — розсердився Майборода. — Тобі ж хочу допомогти.

Пес спробував схопити Майбороду за руку.

Справедливий гнів опанував Майбороду.

Він, що мав сили, вдарив пса ножем і випустив його. Пес заверещав мов скажений.

IX. Майборода і незнайомиць

В цей момент до Майбороди підійшов незнайомий чоловік.

Кашкет йому був насунутий на носа.

Майбороді здалося, що він його десь бачив.

А! це один із п'янюг, що сиділи сьогодні в пивній.

— Скажіть, будь ласка, ви громадянин Майборода? — спитав незнайомиць.

Майборода не мав ніякого бажання розмовляти з чужим чоловіком, ще й з п'янюгою.

Він спробував боком пролізти повз незнайомця. Але незнайомиць схопив його за руку.

— Стривайте! — сказав він. — Тепер я впізнав вас. Ви — Майборода! Учора ви забрали з каси Синдтресту гроші й з того часу не наvertались до посади.

Я вас арештую!

Незнайомец свиснув.

З-за ріжка виникли двоє міліціонерів і повели Майбороду в район.

Частина 2 МАЙБОРОДА Й САТАНА

I. Октябрини в дяді Петра Григоровича

З самого початку було щось не те. Майборода прийшов до дяді Петра Григоровича на октябрини. Ясна річ, він зроду не пішов би на таке діло, коли б то не дядя Петро Григорович, а дядя Петро Григорович чоловік непоганий. З Майбороди він не сміється й жити йому не заважає...

А що в його октябрини, а не христини, то, ясна річ, його спортили комуністи на заводі. Дядя Петро Григорович слюсар на ВЕКу і, сказати правду, зроду в Бога не вірив.

Що то Майборода не старався коло нього, нічого не виходило.

— Ти хоч у Бога вір, хоч не вір, все одно тобі ворона з неба в рота не серне! — казав дядя. — Все одно робити треба.

Так і zostавсь невіра.

І нізащо Майборода на ті октябрини не був би прийшов, коли б не те, що дядя Петро Григорович чоловік веселий і чарки пролива.

Почалося все ніби й гаразд. Сіли до столу всі — Майборода, Петро Григорович, Довбиш — теж із ВЕКу, хазяйка, старша Петра Григоровича дочка, Маруся.

Майборода перехристився, Довбиш сплюнув через ліве плече, й випили по первій.

Тут зразу й почалось. Довбиш узяв верзти щось таке, що є ще такі дурні, що христяться.

— На кого ти христишся, дурна голово!

Майборода зиркнув у куток. Ікони нема. А на стінці коло покуття портрет Леніна висить.

Хотів Майборода щось сказати, та промовчав. Петро Григорович по другій налляв шклянці й сказав:

— Кинь його, Іване, то такий. Його покійниця тітка змалечку ще по голові рогачем оперіщила, то він з того часу й христиться.

Майборода випив шклянку й сказав:

— Як так, Петро Григоровичу, то я піду. Чого я тут буду сидіти, як ви мене зобіжаєте. Ось тільки тараню доім і піду.

II. Сатана

— Слухай, Майборода, — сказав Петро Григорович. — Сиди вже, коли прийшов. Я думав, що ти, може, порозумнішав, поки в літа вбився. Ти ж таки не дитина й не стара баба.

Майбороду неначе щось торкнуло. Вже й Петро Григорович починає його вчити.

Майборода випив третю й сказав:

— Ви, Петре Григоровичу, не совайтесь там, де не треба. Що ви там знаєте? Хіба ви знаєте, що вам на тім світі за такі слова буде? Уже ж ви чоловік літній, вам і вмирати

скоро пора. Почепили ось Леніна... — Сказавши це, Майборода трохи злякався. Петро Григорович потемнів весь, трахнув кулаком о стіл, та як не гукне:

— Мовчи вже, попівська помийнице! Я бачу, з тебе люди не будуть, так не чіпай людей, гнидо!

І звівся з-за столу.

Майборода наладився тікати; допив четверту й устав і собі.

Коли враз йому в очах пішло круга.

«Сатана! — подумав Майборода. — Ось він — сатана!»

III. Майборода бореться з сатаною

— Да восхреснетъ Бог і да розточаться вразі його! — проказав уголос Майборода й перехристився.

Петро Григорович ураз сів на місце.

Помогло!

Майборода почав раз у раз христитись. Петро Григорович щось сказав Марусі і показав на Майбороду.

Маруся встала з-за столу й вийшла.

Тепер Майборода ясно побачив. Петра Григоровича не було, а був сатана. І Довбиш теж сатана. Тільки Маруся, чиста душа, втекла з-за столу.

Не дурно ж Петро Григорович став такий темний, а очі йому блищать як вугілля.

— Я бачу, ти вже спікся, — сказав Петро Григорович, і чудно якось прогукав його голос, неначе уві сні. І хоч не було в цьому голосі ні гніву, ні злоти, та чимраз ясніше й ясніше Майборода почував: оце в піджачку Петра Григоровича, в засмальцьованім обличчі, в жилих руках сидить сатана й чигає на Майбороду.

Так ні, цього не буде! Не дасться він сатані! — холодний піт пройняв Майбороду. Щоб зогрітись, він підсунув собі пляшку, налив горілки й вихилив. Руки йому трусилися.

Майборода підійшов до Петра Григоровича й перехристив його.

І враз і Петро Григорович і Довбиш щезли. Майборода зоставсь сам у кімнаті. Його схопило страхом, мов обценьками. Щось підкотилось до горла.

— Марусю! — дико закричав Майборода.

Низенькі двері розчинилися, й на порозі стала Маруся. Вона була вся в білому. В руках у неї було щось, що скидалося на глек з водою.

Маруся йшла до Майбороди.

Але вона йшла не так, як усі люди ходять. Вона чудно якось ішла, не пересуваючи ногами. Наче хтось совав ззаду дерев'яну ляльку. Маруся все йшла та йшла до Майбороди.

«Сатана!» — зрозумів Майборода й почав христитись. Але Маруся не зникала, а все йшла та йшла до Майбороди.

Майборода почав тікати круг столу. Маруся за ним. Вона підняла глечик угору.

«Ось воно! Кропитиме диявольським зіллям!» — зрозумів Майборода й, що мав сили, вдарив по глечику. Щось бризнуло, покотилось, і Маруся щезла з кімнати.

IV. Сатана перемагає Майбороду

В кімнату увійшов Петро Григорович. Він зробився такий товстий, що зразу було видно, що в ньому сатана. Він тихенько підійшов до Майбороди.

— Заспокійся, дурна голово, — сказав він хитро-ласкаво.

— Все одно, нічого не зробиш, поки хміль не вийде. Ось на тобі свитину, лягай і проспий.

Майборода подивився на Петра Григоровича.

Ззаду в матні йому ніби щось ворухилось.

Знов Майбороду обняв дикий страх. Він почав христити Петра Григоровича. Той стояв, наче чогось вичікував.

— Я піду звідси, Петре Григоровичу! — сказав Майборода рішуче.

— Нікуди ти не підеш. Чи, може, охота ночувати в районі? — сказав той якимсь хитрим голосом.

— Петре Григоровичу, ви — сатана! — сказав Майборода. — Що це ворухиться в вас у штанях?

— Що ворухиться? Зараз побачиш, — сказав сатана.

І ззаду з штанів поволі-поволі виліз довгий, волохатий, рудий хвіст...

— Ой, ой, ой... — загейкав Майборода й кинувся навтіки.

Але сатана схопив його за комір і брякнув об підлогу...

Майборода прокинувся. Він лежав на підлозі. Коло нього стояла якась лава. Згори настирно уп'ялась йому в вічі жовта електрична лампа.

Майборода звівся на ноги й почав пригадувати.

— Це район. Його привели сюди вчора ввечері. Його спіймали на вокзалі, коли він різав ножом собаку.

V. Ліричне *intermezzo*

Ах! І мені сняться сні! Мені сняться тяжкі, сумні сні про забитих і умерлих товаришів. Я ніколи так не любив жінок, як своїх товаришів. Я почуваю таку велику ніжність, таку синовню повагу до свого товариша, до його рук, до його рішучого обличчя, до його розумних, ласкавих очей. Якби я міг, я брав би його з собою в кишеню й розглядав би, вибравши вільну хвилину, як дитина роздивляється нову, ще свіжу ляльку.

І от мені сняться товариші, що вмерли. Я бачу товариша перед собою, він балакає з Х. і сідає грати з ним у шахи. Він грає зле, й я бачу, що він зараз програє, але я мовчу з поваги до нього. Я боюсь сполохнути його любові для мене думку. Тури на шахівниці в нього стоять обіруч короля, як пара його хворих ніг.

Я бачу, що зараз одна з них пропаде, але нічого не кажу. Я тільки боязко кажу: «Здрастуй, Мартине!» Він холодно відповідає мені своїм низьким голосом: «Здрастуй!» і зараз же звертається знову до Х. Але я не ображаюсь, ні, я так радий, що бачу його. Я забув, що його розстріляли чехи в Казані, я тільки почуваю, що можу його втратити кожную хвилину, кожную секунду. Руки мені тремтять, я жду, коли він скінчить партію. Я жду, жду довго, нарешті я не можу, я вигукую:

— Це ти, це не сон, це ти, Мартине?

Він якось нахабно, не своїм голосом сміється, встає, повертає до мене обличчя, й я бачу, що це не він, а незносний, байдикуватий фронт Віктор Фененко, що вчився в нашому класі. Але я все-таки хапаю його за рукава й питаю:

— Де ж Мартин, де ж Мартин?

Він висмикує свою руку й нахабно сміється мені в вічі; я прокидаюся, і мені здається, що я сам винний, що не вдержався й сполохнув дорогу тіль товариша.

VI. Чого Майборода програв гроші

Майборода сів на лаві. Так, це був сон. Сьогодні його, мабуть, поведуть на допит. Питатимуться, чого він узяв гроші з каси. Що казати?

Він хотів виграти на ці гроші в тоталізаторі й повернути назад у касу. Ворожка казала йому, що він виграє. А це ворожка знає, що каже.

Так не повірять. І сказати не дадуть. Хіба є Бог у цих людях? Не дурно ж йому в цім місці приснився сатана.

Хіба може що друге приснитись у такому місці, де немає хоча б маленької ікони?

Так що за причина, що він програв? Видно, що не ворожка.

Майборода почав пригадувати. Думки збивали одна одну. Чи молився ввечері, чи христився ївши?.. Ні, все гаразд. Ага, коли виходив з дому ще того місяця, спіткнувся об поріг!

От і кажи тепер, що це дурниця. Місяць цілий проминув, а таки скоїлося лихо — програв казенні гроші.

VII. Майборода й міліціонер

Рипнули двері, і в камеру увійшов міліціонер. Майбороді трохи затрусилась жижки.

— Збирайся, — сказав міліціонер.

Майборода звівся й вийшов. Пройшли коритаром — у коритарі сновигали міліціонери, підрайонні. Майбороді було дуже негарно, його гнітило якесь сумне почуття.

«Наче я щось украв», — подумав Майборода. А він зроду нічого не крав. Що за революції торгував державним майном — то всі ж так робили! Но щоб він щось узяв чуже — крий Боже!

Перейшли дві вулиці — щось народу дуже багато.

«Що б воно таке було?»

Ага, хресний похід!

Так куди! І похід не той, що раніше. То було народу, як та хмара, а тепер так собі — е де й протовпитись. На перше травня більше буває народу.

«От! Довели!» — подумав Майборода.

Народу побільшало, міліціонер спинився. Майборода став теж дивитись на юрбу. Йшли мало не самі баби. Хоч ні, он крамар знайомий киває, он одставна генеральша Тинякова йде. Є ж іще на світі хороші люди.

Майборода оглянувся. Міліціонер узявся купувати цигарки.

«Все одно пропадуть!» — подумав Майборода й стрибнув поміж баби. Враз генеральша накинула йому на голову хустку, крамар нап'яв ззаду свитину, й Майборода пройшов повз міліціонера.

Міліціонер оглянувся і кинувся шукати, та спіткнувся й упав. Майборода скинув хустку й подався у завулок.

VIII. Майборода й Пузанов

Майборода швиденько чимчикував завулком. Завулок був глухенький, нікого не було.

Раптом Майборода учув за собою чиюсь похапливу ходу.

Він узявся бігти — серце йому калаталось, той іззаду теж побіг.

Майборода хотів уже вскочити в двір, коли чиясь важка рука брякнулась йому на плече. Майборода смикнув — друга рука схопила його за вухо.

Майборода повернувся од болю. Перед ним стояв крамар Пузанов.

— Як же ж моя свитина? — сказав Пузанов суворо. Потім він розвернувся і вдарив Майбороду в вухо. Майбороді враз полегшало.

— Ви не бійтесь, — сказав він. — Ми з вами зробимо діло. Я таки приховав грошей з половиною.

— Приховав? — ласкаво спитав Пузанов. — Це справа инша! Натє ось мою шапку, ходім, зніміть вуса та гайда до мене. Знайдеться де перебути. — Майборода ревно перехристився. Є таки Бог на землі і дбає своїми вірними! Є ще й чесні люди, спасибі їм.

Доведеться, правда, з Пузановим ділитись, то вже так.

— Ми вам паспортника обробимо, — сказав Пузанов, — та сипте собі деінде служити. І профсоюзна картка є: хлопці дістали для брата, так я вам її приставлю.

IX. Майборода й собака

Зайшли до цилюрника, й Майбороді зголено вуса.

Він поглянув у дзеркало — ну чистісінька баба. Якби ото раніше, так іди собі під хусткою й ніякий чортяка не зачепить.

— Оп'ять же панотець вам метрику зробить! — сказав Пузанов. — У них і печатка є, і все, що треба.

Вони вийшли. Перед дверима грівся на сонці собака. Майборода одразу впізнав його. Це був той самий, якого він різав на вокзалі.

— А це ти, сатано! — прошепотів Майборода. Він міркував із секунду, чого б такого зробити.

— Дайте ножа, — пошепки сказав він Пузанову.

Пузанов витяг здоровий складний ніж. Майборода розчепірчив його, обережно нахилився до собаки й, що мав сили, встромив йому ножа в шию.

Собака дико зойкнув і помчав по вулиці.

Ніж стирчав у загривку.

— Здорово ви його! — засміявся Пузанов до Майбороди і взяв його під руку.

Майборода ще раз прехристився, й вони пішли вниз по вулиці.

Частина 3

I. Ліричний пролог

О Майбородо! О маленька гнидо на засмаглім, жилавім тілі радянської країни! Я не можу сердитись на тебе, бо ти всього тільки маленька філософська гнида — а по спеченому сонцем, закуреному шляхами тілу повзають грубі, наляті кров'ю блощиці — серед них ти — дрібнесенька, плохенька цяточка!

Я розумію тебе — ти родивсь од воші, і от — ти гнида! Твій суворий папаша, що торгував мануфактурою коло собору, держав тебе прикро й не дозволяв тобі курити. Твої товариші сміялися з тебе, й дратували тебе — й тоді ти плакав і скаржився батькові, й батько лаяв слюсарчуків поганими словами і не дозволяв тобі з ними гратись.

Папаша твій був членом Союзу руського народу й читав «Русское Знамя» — і ти почав читати «Русское Знамя». Там ти дізнався, що жиди гублять Росію і погублять її, коли руські люди не візьмуться за них. Папаша гуляли з мадмуазелями, а ти — тихенько займався онанізмом. Ти виріс і став у магазині за касира. Ти пробував брати трохи грошей з каси, й папаша бив тебе ремінем.

Я співчуваю тобі, о Майбородо! Все йшло на погане, й ти став філософом.

Але одна надія жевріла в твоєму затурканому серці — що папаша помруть і ти станеш хазяїном.

Та все йшло на погане, і сталося так, як пророкувало «Русское Знамя». Жиди одняли в папаші магазин і оддали його папашиним робочим, і ти, о Майбородо, оставсь касиром у папашиних прикажчиків. Тоді ти, о Майбородо, зробивсь філософом. Папаша вмерли, й ти зробивсь філософом. Ти ждав.

Ти ждав і діждавсь...

II. Майборода їде до Константинополю

Так мислив я, ідучи повз кооперативний магазин. Зненацька я спинивсь. Повз мене промчався Пузанов, розмахуючи руками. За ним ледве встигав поспівати міліціонер. «Обікрали!» — репетував Пузанов і нісся до своєї крамниці.

«Хто ж обікрвав Пузанова?» — замисливсь я. Хвилину я пройшов, нічогісінько не тямлячи. Хто ж міг обікрасти Пузанова? Адже ж його брат повсякчас сидить у крамниці, коли Пузанов ходить закупляти крам чи платити податки в фінвід-діл.

На розі я налетів на газетяра й потрапив носом у свіженьке число газети, що одгонило ще друкарнею. Я одсахнувсь, очі мої зустрілися з чорними рядками, й я прочитав одне слівце: «Константинопіль».

Я одразу відгадав усе. Неначе полуда спала з моїх очей.

— Константинопіль!

Майборода втік до Константинополю! Це він обікрвав Пузанова, коли той замкнув його в своїй кімнаті, загрожуючи видати його міліції й правлячи з нього всі гроші, що він узяв у кооперативній касі. Він обікрвав Пузанова, поки той ходив до панотця порадитись у справі Майбородиних грошей. Він знайшов пузановські гроші під черінню в грубці, виліз у

вікно, сів на візника... і зараз він уже сидить у потязі, що йде на Одесу. Поки Пузанов приведе міліцію, поки приведуть собак, Майборода без вусів і з голеною головою доїде до Одеси, сяде на турецький парусник і гайда до Константинополю!..

Я вже зовсім налагодився був іти до міліції й порадити дати телеграму до Одеси, але швидко схаменувся. Все одно не повірять! Звідки, скажуть, ви знаєте? І що, скажуть, ви, товаришу, взагалі знаєте в цій справі? Ні, це мені не підходить. Краще піду додому. Другого дня, саме коли я прокинувся, Майборода сходив паршивою мотузкою драбинкою на турецький парусник. Це була непевна-таки посудина. Турки називають її...

«То справа турків, як її називати!» — вирішив Майборода й ступив на палубу. Босий турок з одним-однісіньким оком провів його до мізерної коморки — це була Майбородина каюта. Майборода сів на лаву й помацав калитку з грішми, що висіла йому на шії під сорочкою. На палубі метушились турки, смикали якесь мотуззя і готувались відпливати.

«Віддавай!» — гукнув хтось із палуби.

III. Майборода на морі

«Усе гаразд!» — здалося Майбороді, бо причали трішки сколихнулись і поповзли в вікні Майбородиної каюти. Майборода дістав з чемодану ковдру, розіслав її на лаві й ліг... — йому дуже кортіло спати.

«Усе гаразд!» — пересвідчився Майборода, бо причали зникли з вікна, позначилася темна смуга води й за нею обриси портового міста. Повз вікно перебіг босий турок з одним оком. Майборода кліпнув очима й заснув.

...Проходили якісь вагони, на паровозі сидів Пузанов, збочив з колії й поїхав у ліс. У лісі було вогко, з листя сипались краплі й мочили Майбороді комір. Між двох дерев, на мотузку теліпалася гойдалка. Пузанов роздвоївсь на себе й на брата, й вони узяли вдвох всаджувати Майбороду на гойдалку. Майборода пручався, з дерев капотіло йому на голову, але Пузанови розгойдали його й беркиць! — він налетів спиною на дуб. Майборода хотів утекти, але ноги задубіли й не слухались. Гоц! Майборода знову налетів на дерево — й прокинувся.

Було якось дуже погано. Ніякої гойдалки не було, а Майборода лежав на підлозі.

Майборода звівсь на ноги й ступив уперед. В ту саму мить на нього налетіла стінка й ударила його по голові. Майборода одсахнувся, та друга стінка коцнула його в коліно. Майборода ухопивсь руками за клямку дверей; двері розчахнулись, і на Майбороду линуло водою.

Що там було! Скільки скинеш оком, було саме море, чорне, й по ньому кипіла якась жовта блювотина.

Це було до того огидно, що Майбороду потягло блювати. Він понад стінкою каюти вийшов на палубу, схилився, і пішло, і пішло! Парусник хилився то вправо, то вліво, за хвилию зносила хвиля, вода зливалася палубу й стрибала на неї знову, а Майборода блював і блював.

IV. Майборода й турки

Двоє турків підійшли до Майбороди, ухопили його під пахви й поволікли до каютки. Вони поклали його на лаву, причинили двері, затулили віконце й почали знімати з Майбороди сорочку. Вони розстібнули гуздики й побачили на шиї калитку. Калитку турки зняли і далі взялися стягати з Майбороди штані. Майборода огинався й копнув турка ногою в живіт. Турки розсердилися, стягли штані й зв'язали Майбороді руки й ноги. Потім вони знову взяли його під пахви й витягли на палубу.

«Топитимуть!» — утямив Майборода. Щось стягло йому пельку; раптом з горла вихопився одчайний, пронизливий вигук. Турки підтягли Майбороду до борта. Підбігло ще двоє, взяли Майбороду за руки й за ноги й розгойдали. Раз! Два!..

Перед Майбородиними очима майнула каса магазину, Степун, бухгалтер правління, пивна, Катя, міліціонер, Пузанов і затанцювали коники тоталізатора. Він заплющив очі. Серце йому стало.

— Три! — колихнули його турки в бік каюти...

В цей момент до турків підійшов товстий чорний капітан. Він щось до них сказав, і вони поклали Майбороду на палубу. Йому враз стало так гаряче, наче його посаджено в теплу ванну. Стало так гаряче й прекрасно. Капітанове обличчя крізь чорну неголену щітину засяло небесним світлом. Капітан знов розтулив рота й щось сказав. Кожне його слово було розкішне, прекрасне як майовий день, розумне й лагідне як сонячне вино — слова наче самі точилися з-під його губ і мов золотий горох падали на палубу... Майбороду однесли й укинули десь у трюм. Це був найкращий у світі трюм з дебелих темних дощок. Під Майбородою, збоку, над ним були тверді, певні дошки, піддержували, рятували його бідне, слабе тіло.

V. Майборода й капітан

Зненацька в трюмі посвітлішало. Вирізнилися з темряви якісь бочки, й здоровенний сувій линви обкручував їх своїм товстим хвостом. Майборода глянув угору — перед ним стояв жирний капітан.

Капітан причинив двері й сказав чистісінько російською мовою:

— Ну што, іспугались очень?

Майбороді язик зав'яз у щелепах і він нічого не відповів. Капітан мовчав.

— Відіте лі, — почав знову капітан, — ми вас висадім в Руминії, в Кюстенджі. Но еслі ви пікнете хоть слово о ваших деньгах, ілі што, то я вас застрелю как сабаку. Ви імеете дело с ротмістром русской армії — панятна?

Майборода лежав як уві сні і думав, що він не сповна розуму. Він хотів уже притягти язика зубами, щоб пересвідчитися, що не спить, але капітан йому допоміг.

Капітан копнув його ногою під ребро й вийшов.

VI. Майборода міркує

«Що за діло? — думав Майборода.—Що за «ротмістр русской армії?» Значить, то не турок, а православний руський офіцер!»

Через це, значить, він і врятувався. Руський офіцер не дав туркам викинути його в море! Майборода розповість йому про себе й про Бога, й офіцер віддасть йому хоч частину грошей. Це ж православний, не жид.

Жиди розіп'яли Христа, а тепер розпинають Росію, скаже йому Майборода. Вони розпинають Бога й хочуть дати Росії свого бога.

О! Майборода знає, чого вони хочуть. Як ви думаєте, хто такий Маркс! Може, ви думаєте, що це той, що видавав «Ниву»? Є ще й такі дурні!

Маркс — це жидівський Єгова! От хто такий Маркс! І це велике відкриття зробив сам Майборода. Він пам'ятає навіть, як він цього дійшов. Це було на Великдень, коли коммольці йшли походом.

Але це не все. Майборода йшов глибше. От ви всі, Майбородині однодумці, професори, інженери, всі православні, що вчилися по університетах і читали в учених книжках, скажіть, хто спинив землю, коли вона одірвалася од сонця й летіла в простір? Хто примусив її обертатись круг сонця? Хто врятував землю, щоб вона не залетіла казна-куди?

Бог! Бог урятував Майбороду через свого слугу, Бог урятує Росію!

Майборода не якийсь дурний мужик, він теж знає про науку. Майборода — філософ, і колись весь світ про нього знатиме. В Майбороди багато однодумців, але вони мислять непослідовно. Вони спиняються на півдорозі. Їх таки зачепила жидівська наука. В них немає сміливості, вони не дивляться правді в вічі. Тільки він, тільки Майборода додумав думку до кінця. Все — суєта! Один Бог вічний!

Пити не гріх — сам Христос пив вино у Кані Галілейській. Сам Христос бесідував з блудницею Магдаліною. Сам Христос проклянув жидів — і вони його розіп'яли.

Христос звелів подавати милостиню — а хто ж подаватиме, коли не буде багатих? Сам Христос звеличив митаря — а митар це все одно, що купець чи фабрикант. Христос любив Сімеона, а Сімеон був поміщик!

Христос сказав, що бідному легше внити во царствіє небесное. Як же тут бути? Ні один батюшка цього не скаже.

Тут мова йде про бідних *духом*! От у чім справа. Хіба бідні дають на церкву? Хіба не ця голота вбила православного царя?

Майборода поїде до Болгарії. Там є православні люди, там він скаже своє слово.

Майбороду взяла нетерплячка. Мерщій туди, до православних людей, до тих людей, що zostалися вірні цареві!

VII. Розмова Майбороди з ротмістром

Майборода гукнув, що мав сили. Ніхто не йшов. Майборода підждав з хвилину, гукнув удруге й утретє. Ляда звелася, й у трюм східцями спустився капітан.

— Єслі ви будете крічать тут, я вас научу! — сказав капітан. — Малчать! Краснозадая криса!

— Господін ротмістр! — сказав Майборода радісно. — Господін ротмістр, я не краснозадий. Я наоборот, вислушайте мене, господін капітан. Мой отец бил купец в Харкове.

Майборода розповів ротмістрові історію свого життя.

— Так значіт, ви убєжалі от советской сволочі? — спитав капітан. — І вам удалось взятъ с собой деньгі?

— Да, да, господін ротмістр, — радісно ствердив Майборода. — Вот пасматріте документи в кармане.

Ротмістр своєручно розв'язав бинду, що нею були скручені Майбороді руки, й витяг у нього з кишені документи.

Він довго й уважно на них роздивлявся.

— Значит, ви бєжалі нелегально? — ще раз спитав він.

— Ну да, ну да, ну да, господін ротмістр! — заторохтів Майборода. — Я хотєл би прасіть вас насчот...

— Падаждіте! — буркнув ротмістр і вийшов з документами в руці. Ляда важко впала й закрила трюм.

«Чого там іще треба?» — думав Майборода. З документів ясно, що він утік — там ще й вирізка з газети, що шукають касира кооперативної установи Майбороду. «Чого там іще треба?» — думав Майборода.

VIII. Філософія Майбороди

Це були останні думки філософа Майбороди. Після цього йому думати вже не доводилось — саме не було ніякої змоги мислити.

Од Майбородиної філософії не залишилося сліду в науковій літературі. І то шкода, бо він у своїй філософії був не сам. Це була ціла філософська школа — в ній були священники, професори, генеральші, інженери — люди поважного віку, що багато бачили в житті своєму. Це була велика філософія, хоч і протилежна Марксовій. І зараз ще й сьогодні мені доводиться зустрічати багато статечних людей, що мислять як Майборода в усіх подробицях, але ніхто з них ніколи не хотів признаватись, що вони позичили свій світогляд у скромного касира Майбороди. Вони цитували всяких чисто авторів — од блаженного Августина до Ллойд Джорджа, але ніхто з них ані слівцем не згадав філософа Майбороду.

А втім, ніхто з попередників Майбороди не формулував цієї філософії так просто, так коротко, так послідовно до кінця.

Але це ще не все — власним своїм життям Майборода дав небачений, славетний приклад своєї філософії.

IX. Майборода й господа офіцери

Ляда знову звелася вгору. У трюм увійшло троє... але це були не турки. На плечах у них блищали погони — сині з сріблом, зелені з сріблом.

За ними увійшов ротмістр — у погонах жовтих з сріблом.

— Ну дорогой! — сказав ротмістр. — Ми убєділісь, што ви дійствітельно не бальшевік. Руминскаму правітельству не гразят нікакіє непрятнасті ат вашева ісчезнавєнія. Ви свабодни. Пажалуйте навєрх!

Уперше за все життя Майбороду зрадив його філософський розум.

Він не зрозумів, що хотів сказати ротмістр. Але ротмістрові слова були такі ласкаві й привітні.

Майборода звівсь на ноги й виліз з трюму. За ним слідом вилізли ротмістр і троє офіцерів. Раптом Майборода відчув щось холодне на потилиці. Він хотів оглянутись, але вибухнув страшний крах, в очах замигтіли зелені кола, й Майборода повалився на палубу.

Господа офіцери підхопили тіло свого філософа, розгодили його й викинули за борт...

Х. Епілог

— Врангелівці втікли на паруснику з Одеси в Румунію! — гукали хлопці, продаючи вечірню газету.

Я купив газету, прочитав і замислився. На цьому паруснику загинув Майборода! Загинув від рук послідовників своєї філософії!

Я побіг до професорів, до генеральш, до Пузанова, до всіх послідовників Майбородиної філософії.

— Загинув Майборода! — гукав я їм. — Майборода загинув від вашої руки!

Але послідовники вороже-здивовано поглядали на мене.

— «Какой Майборода?»

Я обігав всіх, кого знав, і ніхто не сказав ні слова в пам'ять Майбороди.

Вони не схотіли навіть балакати про нього.

Один тільки інженер (він казав мені раніше, що теорія Айнштейна спростувала марксизм і довела існування боже) сказав:

— Майборода? Сто тот, што украл деньгі?

Украв гроші! Наче він украв їх у них, а не в ненависного їм радянського народу!

Я пішов од них геть.

— Бідний Майбородо!

Вони зреклися тебе, скромного касира, свого філософа.

Вони й надалі цитуватимуть Августина, Ллойд Джорджа, Розанова, Мережковського і Бем-Баверка.

Вони ні слівцем не згадають тебе, свого єдиного, справжнього, щирого, неприкрашеного філософа — філософа Майбороду.